

עקב

הרי שחז"ל מפרשים מה שאמר משה
„ואתפוש“, שיש כאן תפיסה ואחיזה מיו-
חדת – „אאחוז ואשברם“.

וצריך להבין – מהו ענינה של
תפישה זו?

ב. ויש לומר בזה – ובהקדם ביאור
דבר תימה בהמעשה דשכירת הלוחות:

הלוחות הראשונות – ילמד סתום מן
המפורש בלוחות שניות – ניתנו למשה
ע"מ להניחם בארון, ומסתבר לכאורה,
שכשם שכל חלקי וחפצי המשכן (והמק-
דש) הם נכסי ציבור,⁷ כך גם הלוחות ש-
נכתבו „להורותם“⁸ – ניתנו לכל ישראל
(אף שלא היו משכן וארון שבו עדיין).

[וכמפורש בספריי אפילו לגבי לוחות
שניות (שבהם נאמר⁹ „פסל לך“, ומצינו
בכמה מדרשים¹⁰ שחצבן משה „בתוך
אהלו“) – ש„לא היו אלא משל ציבור“,
וכמבואר במפרשים¹¹, שמהאי טעמא

א. עה"פ „ואתפוש בשני הלוחות
ואשליכם מעל שתי ידי ואשברם ל-
עיניכם“, הקשה באור החיים הק"י „למה
הוצרך לתופסם והלא בידו היו“.

במדרש¹² איתא ד„ה' משה מחזיק
בשנים והקב"ה בשנים כו' וגברו ידיו
של משה ואחז בלוחות ושברן“, ובמק"א
איתא – שהזקנים אחזו בלוחות וחזקה
ידו של משה ושברם. ולפ"ז מובן דיוק
ל' הכתוב „ואתפוש בשני הלוחות“, ה-
מדגיש תפיסת הלוחות מיד הקב"ה או
מיד הזקנים.

אבל עצ"ע לפי הבבלי ועוד שלא
נזכר בהם שמשוה תפס הלוחות מהקב"ה
או מהזקנים, ואדרבא – א"ל הקב"ה
למשה יישר כחך ששברת¹³ – מהו פ"י
של „ואתפוש“?

ויתירה מזו: באבות דר"נ¹⁴ איתא
„נסתכל (משה) בהן וראה שפרח כתב
מעליהן, אמר האיך אני נותן להם ליש-
ראל את הלוחות שאין בהם ממש, אלא
אאחוז ואשברם שנאמר ואתפוש גו" –

(7) שצ"ל מוסרו לציבור יפה יפה (ר"ה ז, סע"א
ואילך. יומא לה, ב. ועוד). וראה לקו"ש חכ"י ע' 281
ואילך.

(8) משפטים כד, יב.

(9) בהעלותך (י, ב) – דעת אבא חנן (וכהניסא
בספרי לפנינו, שקאי על הלוחות). וגם להדיעות
שמלכתחלה חצבן משלו (ראה הנסמך בהערה 11.
ספרי בהעלותך יב, ג. ועוד) – צ"ל שאח"כ הוצרך
למסרו לציבור יפה יפה, שלכן הוצרך להיתר
ד„פסולתן שלך יהא“ (ככפנים). אבל ראה לקמן
סעיף ו ובהנסמך שם.

(10) תשא לד א. פרשתנו י, א.

(11) תנחומא פרשתנו ט. תשא כט. ויקר' פל"ב,
ב. ירושלמי שקלים פ"ה ה"ב. פרש"י תשא שם.
ועוד.

(12) תולדות אדם לספרי בהעלותך שם (י, ב).
וראה בכ"ז לקו"ש ח"ט ס"ע 112 ואילך.

(1) פרשתנו ט, יז (משא"כ בפ' תשא לב, יט:
וישלך מידיו – ותו לא).

(2) וכן הקשה באלשיך, ש"ך עה"ת ועוד. וראה
אבות דר"נ פ"ב, ג בסופו.

(3) תנחומא פרשתנו יא. וכן בירושלמי תענית
פ"ד ה"ה (ובקרבן העדה שם „ודריש מדכתיב
ואתפוש . . . ל"ל להתפיסן שהרי כבר היו בידו . . .
אלא שה' תופסן בכח“).

(4) אבות דר"נ שם. שמור"ר פמ"ו, ג. ועוד.

(5) שבת פז, א. ושי"נ. פרש"י עה"ת (סוף ברכה)
– פשוטו של מקרא (נת' לקמן ע' 217 ואילך).

(6) שם (במצע"ג). ושם בנוסחא ב „מה עשה
תפוש בשני הלוחות ושברן“.

אופן: מכיון שהלוחות היו „מעשה אל-קים“ הרי בוודאי שמשום זה עצמו הי' ערכם ושוויי שלהם רב.

ג. והנה לכאורה יש לומר, שדין מזיק אינו ענין לשבירת הלוחות, ומשני טעמים¹⁹:

(א) מבואר ברז"ל²⁰ שכוונת משה בשבירת הלוחות היתה בשביל טובתם של ישראל, להקל את עונשם (ששבירת הלוחות היא דוגמת קריעת הכתובה, כי אז ידונו כ„פנוי“ ולא כ„אשת איש“) – והמזיק נכסי חברו באופן שהוא לטובת הניזק, אין בזה לכאורה דין מזיק^{20*}.

הוצרך היתר מיוחד ד„פסל לך – פסול לתן שלך יהא“²¹, כי בלאה"כ ה"ה של ציבור: ועאכ"כ בלוחות ראשונות²² ש-היו „מעשה אלקים“²³.

ועפ"ז יש בשבירת הלוחות משום היות נכסי (ממון) ציבור²⁴?

ואין לתרץ שלא הי' שום שוויות להאבנים, שהרי לא בנו בתים במדבר (וכי"ב) – כי (א) האבנים ראויות היו לתשמישים אחרים, וכמ"ש²⁵ „ויקחו אבן גז" וישב עליה“, עשיית מצבה וכו'; (ב) מפורש בחז"ל²⁶ (שגם) לוחות הראשונות היו של „סמפרינן“²⁷; (ג) בכל

(19) את"ל שהלוחות הם נכסי הקדש – הרי כל הניזקין פטורים בשל הקדש (ירושלמי גיטין רפ"ה, הובא בתוד"ה שור ב"ק ו, טע"ב). אבל מ"מ פשיטא דאסור להזיק נכסים של הקדש.

(20) שמור"ר פמ"ג, א. תנחומא פרשתנו יא (וראה אדר"ג שם). וראה גם תנחומא תשא ל. פרש"י שם לד, א.

משא"כ להטעם (שבת פז, א. יבמות סב, א. תנחומא תשא שם. ועוד) דמשה דריש ומה פסח כו' וישראל מומרים כו' (היינו ששברם מפני שבני לא היו ראויים להם). אין כאן הצלת וטובת ישראל (אלא הצלת וכבוד התורה). וכן לטעם הרמב"ן (תשא לב, טז). ועוד.

אבל להעיר פרש"י (תשא לב, יט. לד, א) מביא שני הטעמים (ולכאורה לא כשני טעמים נפרדים), ומשמע שס"ל דהא והא איתנהו ב' (וכן משמע בתנחומא תשא שם, שמביא שני הענינים בהמשך אחד). ואכ"מ (וראה לקמן ע' 219 ואילך).

(20*) ואף ש, אסור להזיק ממון חברו אפילו ע"ד לשלם כמו שאסור לגנוב ולגזול ע"מ לשלם (ש"ע אדה"ז חלק חו"מ ריש הל' נזיק ממון, מפרשה וסמ"ע לטושו"ע חו"מ ר"ס שעז) – הרי לא כתב שזה „אפילו ע"מ לשלם דבר יפה ממנו“ (כהדין בגניבה וגזילה, כדלקמן בפנים והערה 25). [אלא ש"ל (בדוחק עכ"פ) שמונן מהלשון „כמו שאסור לגנוב ולגזול כו“, היינו ששווה בזה לגניבה וגזילה (ראה פרישה וסמ"ע שם)]. וראה לקמן הערה 27.

(13) נדרים לח, א. תנחומא פרשתנו ותשא שם. ירושלמי שם. שמור"ר פמ"ג, ב. ויק"ר שם. ועוד.

(13*) אבל ראה לקמן הערה 46.

(14) תשא לב, טז.

(15) במדרש (תנחומא פרשתנו יא. דבר פ"ר שתנו פ"ג, טז) א"ל (הקב"ה) למשה אני הכתבתי בתורתך ואמרתי (ויקרא ה, כג) והשיב את הגזילה אשר גזל או את הפקדון אשר הפקדו אמו ועתה הפקדון שהי' אצלך (להביאם לישראל – מת"כ לדבר"ש שם) השיב אותו וזו שנאמר פסל לך.

אבל עצ"ע, איך הותר לו (למשה) לשברם לכתחילה?

ולהעיר מהשק"ט במפרשים (בחיי תשא לב), מושב זקנים ופענח רזא (שם, יט). וראה צפע"נ עה"ת (שם, טז). ועוד) – איך הותר לו למשה לנהוג בהלוחות מנהג בזיון והו"ל להניחם בהר כו'. – ובמושב זקנים שם תי' „שלכך שברם . . כדי לילך למחנה לישראל ולסלקם מן העון . . וכי אומרים לאדם חטאו בשביל שזכה בחיור . . מצוה דרבים שאני כדי למנוע רבים מעו"ל (ע"ש). ועפ"י מיושבת גם השאלה שבפנים (משא"כ בחיי שאר מפרשים שצוינו לעיל).

(16) בשלח יז, יב.

(17) תיב"ע ואתחנן ד. יג. תנחומא תשא כו. וכ"ה בספרי בהעלותך יב, ג.

(18) והוא אבן „ספיר“ (עץ יוסף לתנחומא שם). וראה לקריש חיי"ט ע' 106 הערה 9.

ד"אסור לגזול אפי' ע"מ לשלם דבר יפה ממנו":

והטעם הב' – שהלוחות הרי הבעלות בהן כעין באיסורי הנאה (אלא שפחות מזה) – אינו מתיר איסור גזל. וכביאור אדה"ז (בקור"א שלו להל' פסח²⁶) לענין איסורי הנאה, שאף ש"אין לו זכות בגופו מחמת שאסור לו ליהנות ממנו" (ולכן אין בזה דין מזיק מאחר ד"לאו מידי חסרי"), מ"מ "אינו הפקר גמור עד שכל הרוצה ליטול בעבירה יבא ויטול בעל כרחו של בעלים" (וכן בהלוחות שאינם, הפקר גמור²⁷).

[והסברת הדבר יש לומר, דחלוקים איסורי גניבה וגזילה מאיסור מזיק:

איסורו וחיובו של מזיק הוא משום שמפסיד את חבריו, ולכן לא יתכן דין מזיק אא"כ יש בחפץ הניזק תועלת והנאה להניזק (ומטעם זה אם מזיק ממון חברו בשביל טובת חברו אינו נק' מזיק, כנ"ל, מחמת שאין הוא מפסיד נכסי חברו, אלא אדרבה, מביא לו תועלת ותיקון העולה "בשווינות" על שוויות החסרון²⁷):

משא"כ איסור גניבה וגזילה הוא בזה

סק"ד. וכן פסק אדה"ז בשו"ע הל' גזילה וגניבה ס"ב. ע"ש. ולכאורה לא שייך לנדוד'.

26) סתלה סק"ב.

27) וגם להדיעות שאיסורי הנאה אינם של הבעלים כלל (רש"י סוכה לה, א ועוד) ואין בהם משום גזל (ראה אנציקלופדי' תלמודית ערך איסורי הנאה (ס"ע צו ואילך) וש"נ) – ה"ז רק באיסורי הנאה ממש שהם הפקר (לשיטת ז'), משא"כ בנדוד' (לוחות), אף שאין לבני" שום הנאת ממון וכיו"ב, מ"מ עדיין הם בבעלותם.

27*) והא דאסור להזיק ממון חברו אפילו ע"ד לשלם (כנ"ל הערה 20*) – היינו מפני שאין בזה שום ריוח ותועלת להניזק, ואין כאן אלא הפסד וחסרון (זמני עכ"פ, עד שישלם), משא"כ כשמשלם, דבר יפה ממנו.

[ולהעיר²⁸ מאיסור כל תשחית, דאף שאדם "צריך לזוהר במאודו שלא לאבדו ולא לקלקלו ולא להזיק" – ה"ז רק, כשעושה דרך השחתה וקלקול, אבל ע"מ לתקן מותר לקלקל²²].

(ב) מכיון שהלוחות ניתנו ע"מ להניחם הרי לא ה' לישראל אפשרות של הנאה ותשמיש בהם (אפילו לא כס"ת, שעכ"פ יכולים לקרות בו, ו' אדרבה – "לשמיעה קאי"²³, ש"נהנה בו ויוצא בשמיעתו²⁴), ופשיטא שלא ניתנו למכרם – וא"כ לא ה' לישראל שום בעלות בהלוחות (וגרוע מבעלות ב' איסורי הנאה), ובמילא לא שייך בזה דין מזיק.

אבל עדיין קשה, דאף את"ל שאין כאן דין מזיק, מ"מ יש בזה איסור גזילה – כי שני טעמים אלה אינם מפקיעים דין גזילה:

הטעם הא' – דהמזיק נכסי חברו בשביל טובת חברו אין עליו דין מזיק – לא שייך בגזל, כי גם גזל שהוא לטובת הנגזל הרי זה אסור, וכהדין²⁵

21) שו"ע אדה"ז חלק חור"מ הל' שמירת גו"נ וכל תשחית ס"ד ט"ו. וש"נ.

22) וכמפורש שם, שכה"ה גם אם התיקון אינו בגופו של דבר זה אלא בדברים אחרים וכיו"ב.

בסוף ס"ד שם כ', ד"אפי' כונתו כדי להראות כעס וחמה להטיל אימה על בני ביתו שאינם נוהגין כשורה" אסור. – אבל בנדוד' הרי אין זה "להטיל אימה", אלא כדי להציגם מעונש. ולהעיר משו"ע אדה"ז שם הל' נזק גו"נ ס"ד. לקו"ש ח"י ע' 466 (חידושים וביאורים ברמב"ם הל' ביהב"ח ע' קד). וראה לקו"ש חכ"ט ס"ע 11 ואילך (חידושים וביאורים שם ע' קעה).

23) ב"ב מג, א.

24) רשב"ם שם.

25) שו"ע חור"מ סג"ט ס"ב [אלא שאם החפץ עומד לימכר והתשלומין בעין רשאי לגזול ולזכות לו התשלומין ע"י אחר (י"א בשו"ע שם ובש"ח שם

חות האבן, והלוחות עצמם, לא ניתנו באופן שיהיו נכסי ציבור (ואין בעלות להיחיד בפ"ע), כ"א שכל ישראל יהיו שותפים בהלוחות (ויש בעלות לכאו"א מישראל).

ומכיון דלא מטי שוה פרוטה לכאו"א מישראל הרי אין כאן לאו דלא תגזול, כי ה"לאוי" דלא תגזול אינו חל אלא בשוה פרוטה כי התורה לא תחייב אלא בדבר שבממון ופחות משה פרוטה אינו נקרא ממון".

אבל זה אינו³³, שהרי מ"מ, "אסור לגזול כל שהוא דין תורה"³⁵, ד"אע"פ דפחות מש"פ אינו נקרא ממון ואין צריך להשיבו הרי חצי שיעור אסור מן התורה לכתחלה"³⁶.

ועוד ועיקר – דגם באיסורי הנאה דאין בזה גם משהו של שיעור – אינו הפקר כו' כנ"ל דברי אדה"ז.

ה. אלא שלכאורה יש מקום לדון בזה ע"פ שיטת רש"י³⁷ דפחות משהו פרוטה לא הוי, "שלכם" [שפי"ה ד"כ] כל ישראל ראויים לישב בסוכה אחת"³⁸ –

שנוטל חפץ מרשות חברו ומכניסו לרשותו, ואין הדבר תלוי בשוויות החפץ (כהנאתו ותשמישו בהחפץ), אלא בעצם הבעלות של חברו³⁹.

ועוד ועיקר – הלוחות ניתנו „להוריותם” – וה"ז הנאה והכי גדולה, אף שמצות עצמן לאו ליהנות ניתנו.

וע"פ כהנ"ל הדרא קושיא לדוכתא: אף את"ל דבשבירת הלוחות אין דין מזיק – אבל בכל אופן יש איסור גזל.

ואין לתרץ שאין חיוב גזילה עד שיעשה קנין בדבר הנגזול⁴⁰ – שהרי בנדר"ד מפורש בכתוב (כנ"ל) „ואתפוש בשני הלוחות ואשליכם גו' ואשברם גו'”, היינו שקודם שבירת הלוחות היתה תפישה (מיוחדת) בהם ע"מ לשברם [והרי גם הגזול ע"מ לאבד החפץ הוי גזול, כמו הלוקח בידו מטבע של חברו ע"מ לזרוקו לים הגדול, שמדי שלוקחו דינו כגזול וחייב בהשבה]⁴¹.

ד. לכאורה יש לתרץ ע"פ דחז"ל⁴² עה"פ³², „אנכי ה' אלקיך” (ל' יחיד) – שעשה"ד נאמרו לכאו"א מישראל בפ"ע וכאו"א מישראל אומר „עמי הדבור מדבר”.

ועפ"ז יש לומר, שגם בהיותם – עשה"ד, ה„להורותם” – חקוקים על לו-

(33) לשון החינוך מצוה רכט. וראה ל' אדה"ז בשו"ע שלו ריש הל' גזילה וגניבה (נעתק לקמן בפנים).

(34) וגם צ"ע אם לא מטי שוה פרוטה לכ"א מישראל, שהרי היו אנבים טובות (נסמן לעיל הערה 17, 18), ואפילו מפסולתן של לוחות נתעשר משה (נדרים לח, א. ובכ"מ (ראה הנסמן בהערה 13). וברש"י תשא לד, א „נתעשר . . הרבה”. נוסף על היותם „מעשה אלקים”.

(35) רמב"ם ריש הל' גזילה. ועד"ז בחינוך שם.

שו"ע אדה"ז שם.

(36) ל' אדה"ז שם.

(37) סוכה כו, ב ד"ה כל האורח. – וכבר שק"ט בארוכה באחרונים בדעת רש"י (ואם לדעתו יש איסור גזילה בפחות מש"פ). ואכ"מ.

(38) סוכה שם.

(28) שלכן אסור לגזול כל שהוא מדין תורה (כדלקמן סעיף ד). ולהעיר משו"ע אדה"ז חו"מ הל' מציאה ופקדון סל"ז. וגם להדיעות (ראה הנסמן בהערה 27) שאיסורי הנאה יכולים ליקח בע"כ של הבעלים – ה"ז מפני שס"ל שאיסורי הנאה הם הפקר.

(29) ראה משנה ב"ק עט, א. ובכ"מ.

(30) שם צח, א.

(31) פסיקתא דר"כ פ' בחודש השלישי בסופו.

תנחומא (באבער) יתרו יז. יל"ש עה"פ (רמז רפו). וראה גם פסיקתא רבתי פ' כא. רמב"ן עה"ת עה"פ.

(32) יתרו כ, ב.

נצטווה משה לעשות ארון אחר⁴¹ ול-
הניחם בו וכי' במשכן.

ועפ"ז יש לומר, שיש נפקותא בין כל
חלקי המשכן והלוחות בנוגע לדין
בעלותם, דאף שכל חלקי המשכן צרי-
כים להיות של ציבור (ומממון ציבור),
שאני הלוחות (שקדמו להמשכן), שאין
צ"ל ממון ציבור⁴².

ומצינו להדיא דיעה כזו בנוגע ללו-
חות שניות – בתנחומא פרשתנו⁴³, וז"ל:
פסל לך בזכותך והוא שלך, אמר (ה'
קב"ה), משה נתתי לך⁴⁴ ואתה מתנהג בהן
בעין טובה נתת אותה להם (היינו ש'
מעיקרא ניתנו למשה והוא נהג בעין
טובה ונתנם לישראל⁴⁵).

ועכצ"ל, דאף שהלוחות הרי לאחרי
שהוקם המשכן (ונבנה ביהמ"ק) – היו
צ"ל מונחים בקד"ה⁴⁶, מ"מ (לדיעה זו)
הרי הם שלך, אלא שבעין טובה, נתת
להם.

ועפ"ז יש לומר, שבנוגע ללוחות
הראשונות לכו"ע היו רכושו של משה⁴⁷,

דאי אפשר שיהא לכולן דלא מטי שוה
פרוטה לכל חד אלא ע"י שאלה⁴⁸, חזינן
דאי לאו ד"מטי שוה פרוטה לכל חד"
לא מיקרי שלכם] – וא"כ בנדוד⁴⁹ דלא
מטי שוה פרוטה לכל חד, הרי לא הוי
„לכם“ ואין על זה דין בעלות, ושוב לא
שייך בזה איסור גזילה.

אבל אא"פ לומר כן, כי

[נוסף לזה שיש לומר, שכוונת רש"י
היא רק לממון שותפים שהשתתפו
מעצמם, שדוקא אז בעיני ש"פ לכל אחד
ואם לאו לא הוי „שלכם“⁵⁰, משא"כ
בממון שזוכה להם ע"י אחר (כנדוד⁵¹,
שהקב"ה זיכה להם את הלוחות ע"י
משה), גם כשלא מטי ש"פ לכ"א הוי
שלכם, הרי]

כל הקס"ד הנ"ל, לומר שהלוחות לא
נמסרו לישראל כנכסי ציבור (וע"ד כל
הדברים שבמשכן ומקדש) אלא כנכסי
שותפות, הוא מטעם כי אז אפ"ל ש-
לכאנ"א מ ישראל יש לו בעלות פרטית
בהלוחות (כנ"ל) – אבל ע"פ הנ"ל (לפי
שיטת רש"י) נמצא, כי בתור שותפים לא
תגיע אף לאחד מבני"ש שום בעלות
בהלוחות (כי לא מטי ש"פ לכ"א)!

ובכל אופן – דברי אדה"ז בתוקפן.

ו. ויש לומר הביאור בזה, ובהקדם:

אף שהלוחות היו צ"ל מונחים בארון,
מ"מ, יש חילוק עיקרי בין הלוחות וכל
חלקי המשכן, כי גם לאחר זה שהוכנסו
להמשכן אין הלוחות בעצם חלק מ-
המשכן אלא הם ענין לעצמו, וכדמוכח
מזה גופא שניתנו למשה כו"כ חדשים
קודם עשיית המשכן⁵², אלא שאח"כ

תשא לא, יח. לג, יא) גם הציווי על מלאכת המשכן
הי' אחרי חטא העגל.

(41) ראה רש"י פרשתנו י. א. בהעלותך י. לג.

(42) ולהעיר מ"ש בצפ"נ עה"ת (ויקהל לו, א)

בנוגע לארון שבמשכן – דלא הי' עליו דין כלי שרת
ממש, ולכן לא צריך „מסירה גמורה“ לציבור.

(43) ט. וראה גם תנחומא תשא לה „לך אני
נותנה... יהיו לך לבדך... ומתוך עין טובה שהי' בו
במשה נתנה לישראל“.

(44) כן הגי' בעץ יוסף שם.

(45) שמוה מובן שמסרם לישראל לא מפני
החוב למסרם לציבור יפה יפה (ראה הערה 9) אלא
מפני עין טובה שלו.

(46) דבנוגע ללוחות שניות מפורש ברוב מקומות
(נסמן לעיל הערה 13) שרק פטולתן הם שלו (דלא
כבתנחומא הנ"ל שגם הלוחות עצמן „שלך“);
משא"כ בפסוק „ויתן גו' ככלותו גו'“ (שבלוחות

(39) כי מכיון דלא מטי ש"פ לכל אחד לא סמכו

דעתם לקנות כו' (משא"כ כשיזכה להם ע"י אחר).

(40) ולדעת התנחומא (תרומה ח. וראה גם רש"י

במתנה, מ"מ להיותו, "טוב עין" לא הי' בדעתו לקנותם לעצמו אלא ליתנם ל- ישראל.

וזהו שמשמיענו הכתוב, "ואתפוש ב" שני הלוחות גו' ואשברם גו'": כדי שיהי' מותר למשה לשבור הלוחות (בלי כל חשש איסור גזל וכו') הי' צ"ל שלו לגמרי, וכיון שבתחילה נתכוון משה ליתנם לישראל, הי' צורך בתפישה מיו- חדת כדי להפקיע מחשבתו הקודמת⁵¹ ולקנותם לעצמו שיהיו שלו לגמרי.

ח. ועד המוסר והחסידות י"ל:

אמחז"ל⁵² בטעם אמירת "אנכי ה' אלקיך"⁵³ לי יחיד - "ליתני⁵⁴ פתחון פה למשה ללמד סניגוריא במעשה העגל . . לא להם צוית . . אלא לי לבדי".

ועד"ז - ויתירה מזו - י"ל בנוגע לשבירת הלוחות, שמצד גודל אהבת ישראל של משה, ומסירת נפשו עבור כלל ישראל⁵⁴, רצה לסלק מבני כל שייכות להענין דשבירת הלוחות, כך שכל זה יהי' רק על "אחריותו" בלבד, ולכן "תפש" הלוחות שיהיו שלו לגמרי (כנ"ל).

עפ"ז יל"פ מחז"ל⁵⁵ "שמיתתן של צדיקים קשה לפני הקב"ה כשיבור לוחות" - דמזה שתורת אמת מדמה ומשווה הענינים, מובן שהם דומים זל"ז

וכמש"נ⁵⁶ "ויתן אל משה ככלותו לדבר אתו גו' שני לוחות העדת גו'", ופירשו חז"ל⁵⁷ ש"ויתן" הוא ל' מתנה.

ואף שלכאורה הנתנה למשה במתנה הוא - בנוגע ל(דברי) תורה (שהתורה ניתנה למשה במתנה) - מ"מ, הרי פשטות ל' הכתוב קאי על נתינת הלוחות (ואינו סותר לזה שד"ת ניתנו במתנה), וא"כ להפירוש ש"ויתן" לשון מתנה, צ"ל שגם הלוחות עצמן ניתנו למשה במתנה⁵⁸.

ז. וע"פ כל הנ"ל יש לבאר דיוק ל' הכתוב - "ואתפוש בשני הלוחות גו' ואשברם גו'":

כשם שבלוחות שניות אמרו חז"ל (לדעת התנחומא כנ"ל) שמשנה נהג בעין טובה ונתנם לישראל [וכן איתא בגמ'⁵⁹ לענין פלפולה של תורה שניתן רק למשה ולזרעו], ומשה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל⁶⁰ - עד"ז י"ל גם בלוחות ראשונות, דאף שהקב"ה נתנם למשה

ראשונות) שבכו"כ מקומות בחז"ל (נסמך בהערה 48) פירשו לשון מתנה. ולהעיר שבתורה מודגש בכ"מ שנתינת הלוחות היתה למשה (ראה משפטים כד, יב ואתנה לך), ואתחנן ה, יט (ויתנם אלי), פרשתנו ט, ט"א ("ויתן . . אלי", נתן . . אלי").

47) תשא לא, יח.

48) נדרים לח, סע"א. תנחומא (טז), שמ"ר

(פמ"א, ו) ורש"י עה"פ. ועוד.

49) וראה גם פנים יפות תשא שם (אלא שהוא כתב כן להדיעה (שמ"ר שם, ה) שנתינת הלוחות למשה היתה לאחר חטא העגל, ושכונות השי' היתה ליתן למשה לבדו). ולהעיר ממושב זקנים (שצוין בהערה 15) "למה לא אמר לו הנח אותם בשמים . . לפי שכבר נתנו למשה שנאמר ויתן אל משה ואין לעכב מתנתו".

אלא שנמדרשים שצויינו בהערה הנ"ל מפורש שהלוחות היו רק פקדון בידי משה כדי למסרם ל- ישראל.

50) נדרים שם (לח, א).

51) להעיר מנ"ב (פה, א) "משום דגמר בלבו לקנות" (וברש"ם שם ד"ה רב ספרא "דגמר בלבו להקנותו . . כיון דירא שמים הוא . . זכה . . ונתחייב כו").

52) שמ"ר פמ"ג, ה. שם פמ"ז, ט. דב"ר פרשתנו (פ"ג, יא). רש"י יתרו כ, ב. ועוד.

53) ל' רש"י.

54) ראה שמ"ר שם (פמ"ז, ט). ועוד.

55) ירושלמי יומא פ"א ה"א. ועוד. רש"י פרשתנו י, ו"ז (בשינוי לשון).

באופן שרק הוא בלבד האחראי לזה, כנ"ל.

ט. ובכל מיתה ובפרט של צדיקים – נאמר והחי יתן אל לִבּוֹ – ללמוד מכל הנ"ל ליום כ"ף מנחם אב (שחל בשנה זו"י תשמ"ז) בש"ק פ' עקב – יופי הסתלקות אאמו"ר – שהסיבה בדרך הטבע להסתלקותו של אאמו"ר היתה מפני מסירת נפשו עבור הכלל, ועד שע"י זה נסתלק מן העולם קודם זמנו:

שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה והיו ימיו מאה ועשרים שנה,

מתוך מסירת נפש כו'.

ומובן, שאם בפטירת כל צדיק אמרו ש"פועל ישועות בקרב הארץ", עאכ"כ בהסתלקות שסיבתה (בדרך הטבע, טבע של "הארץ") היתה מפני מסנ"פ עבור כלל ישראל.

וכן הוא בכל שנה ושנה ביום ה' יארציט, שאז "הימים האלה נזכרים ונעשים"⁶², שנמשכות עוד הפעם ופועל "ישועות בקרב הארץ", ואדרבה – מכיון שבכל שנה (ביום ההסתלקות במיוחד) עולה נשמת הצדיק ביתר שאת ויתר עזי, מובן, שגם ה"ישועות" (שמצד עלי' זו) הן למעלה יותר.

וכל ישועה ובפרט ישועות (ל' רבים) ובקרב הארץ מקרבים וממהרים את

(לא רק בגודל הקושי והצער שהם גורמים, אלא) גם בחוככם.

ואחד מהביאורים בזה י"ל⁶³:

אמרו חז"ל⁶⁴ שמיתת צדיקים מכפרת, ומבואר בתניא⁶⁵ החידוש שבכפרה זו לגבי הכפרה שע"י קרבנות, דקרבנות מכפרים רק על השוגג, משא"כ ע"י פטירת צדיקים – "פועל ישועות בקרב הארץ"⁶⁶ לכפר על עון הדור אף גם על הזדונות.

כלומר: ביחד עם גודל עלייתו של נפש הצדיק בעת הסתלקותו מן העולם, שאז עולה "רוחו ונשמתו למקור חוצ-בו"⁶⁷ עם "כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו"⁶⁸ – הרי גם בעלייתו זו, הנה לא זו בלבד שאינו עוזב את צאן מרעיתו, אלא עוד זאת, שבעלי' זו גופא הוא פועל "לכפר על עון הדור ואף גם על הזדונות" (קצה הכי תחתון)!

ומודגש גם בשבירת הלוחות, דאף שלא היתה למשה שום שייכות לחטא העגל (אפילו לא בגדר דיש בידו ל- מחות, שהרי ה' בהר), ומ"מ, לא זו בלבד שהשתדל עד כדי מסירת נפש בפועל לפעול כפרה על החטא (כמ"ש להקב"ה "אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא גו"⁶⁹), אלא שגם שבירת הלוחות (שבאה בסיבת חטא העגל) עשה משה

62 קהלת ז', ב. וראה רמב"ם הל' אבל פ"א

ה"ב. וראה שם פ"ד ה"ח.

63 כפי' האריז"ל הידוע עה"פ (אסתר ט, כח).

64 ראה לקו"ש שם ע' 34 ואילך. ובכ"מ.

56 וראה בארוכה לקו"ש ח"ד ע' 30 ואילך.

57 מ"ק כח, א. ירושלמי שם. רש"י חוקת כ,

א.

58 אגה"ק סכ"ח.

59 תהלים עד, יב.

60 אגה"ק ביאור לסי' ז"ך (קמו, סע"א). וראה

סידור שער הליג בעומר (דש, סע"ב).

61 תשא לב, לב.

(*) שנת הדפסת השיחה בפעם הראשונה.

המו"ל.

ברשות הרבים⁶⁶, בגשמיות ובפשטות,
ובעגלא דידן ממש.

(משיחות שבת חוהמ"ס, ליל שמח"ת
ויום שמח"ת תשכ"ז: כף מנ"א תשמ"ה)

הישועה הכללית העיקרית והפנימית –
גאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח
צדקנו, ובאופן ד"פועל ישועות בקרב
הארץ⁶⁵ – למטה מעשרה טפחים, גם

66) שתופס עד עשרה טפחים (שבת ז, ריש
ע"ב. ועוד. רמב"ם הל' שבת פ"ד ה"ז).

65) להעיר מרש"י עה"פ (וארא ח, יח) למען
תדע גו' בקרב הארץ.

עקב ב

„ושוחד לא תקח“⁶, „ולא תקח שוחד“⁷, וארז'ל⁸, „מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות“, איך יתכן ש„ה' אלקים אמת“ יקח שוחד ח"ו להטות דין אמת?⁹

וביותר תמוה: מצינו שהקב"ה אכן לוקח שוחד – „ושוחד מחיק רשעים יקח“¹⁰, ומבואר במדרש¹¹, „ומהו השוחד שהקב"ה נוטל מן הרשעים בעולם הזה תשובה ומעשים טובים, אמר הקב"ה לישראל בני עד ששערי תשובה פתוחים עשו תשובה שאני נוטל שוחד בעוה"ז? אבל משאני יושב בדין לעולם הבא? איני נוטל שוחד שנאמר¹²: לא ישא פני

א. „כי ה' אלקיכם הוא אלקי האלקים גוי אשר לא ישא פנים ולא יקח שוחד“¹³.

וצריך להבין:

ההפרש בין „ישא פנים“ ו„שוחד“ הוא, שנשיאת פנים פירושה (בנוגע לפועל) וויתור על העונש הבא ע"י מחילת החטא לאדם (ולא שינוי הפסק לומר על חטא שהוא מותר וכיו"ב), משא"כ פעולת ה„שוחד“ היא לעזור עיני חכמים, לפסוק היפך הדין.

וא"כ, הא ד„לא ישא פנים“ יש בו חידוש, כי כיון שבנ"ה הם בנים למקום, יתכן שמצד רחמי הקב"ה (אבינו שב-שמים) על בניו ישא פנים אליהם, וכ-מפורש בברכת כהנים¹⁴, „ישא ה' פניו אליך“, שהקב"ה נושא פנים לישראל, שכובש כעסו ומוחל עוונותיהם [וכ-מבואר במפרשים¹⁵, שזהו טעמו של רש"י שפירש „לא ישא פנים – אם תפרקו עולו“, שרק כאשר בני" (לא רק חוטאים סתם, אלא) פורקים עולו ח"ו, אזי אין הקב"ה נושא פנים לישראל]:

אבל בנוגע ל„לא יקח שוחד“ – תמוה – מהי הקס"ד שהקב"ה יקח שוחד ח"ו? (נוסף לזה שלקחת שוחד מפורש בתורה

(6) משפטים כג, ח.

(7) שופטים טז, יט.

(8) שמ"ר פ"ל, ט.

(9) ירמ"י, י.

(10) ולהעיר מזה"ב (רע"מ) ק"ז, ב: האי דיין צריך למהו כגונא... הוי' אחד דלא יקח שוחד. ע"ש.

(11) משלי יז, כג – וכפרש"י עה"פ (משא"כ

בת"י, רלב"ג מצודות ועוד שם).

(12) יל"ש תהלים מזמור יז (רמז עתר). וכן במדרש שוחר טוב (תהלים) שם (בשינוי לשון). וראה לקמן סעיף ח. וראה ספורנו פרשתנו כאן „זולתי בתשובה השלימה“. – וראה מדרש שוחר טוב מזמור מז (וביל"ש שם רמז תשנב).

(13) ולהעיר עד"ז מספרי נשא שם, בנוגע לסתירת הכתובים אם „ישא פנים“ או „לא ישא פנים“.

(14) משלי ו, לה (ושם) „כל כופר“, ומסיים „ולא יאבה כי תרבה שוחד“ – וכן הועתק במדרש שוחר טוב מזמור יז שם. – וצ"ע שלא הביא הכתוב דפרשתנו „אשר גוי ולא יקח שוחד“ (ובמובא בשוחר"ט מזמור מז הנ"ל).

(1) פירשנו י, יז.

(2) נשא ו, כו.

(3) וראה ספרי נשא שם. ברכות כ, ב. ובכ"מ.

וראה לקו"ש חכ"ד ע' 73 הערה 4.

(4) רש"י (ועד"ז ספרי) נשא שם.

(5) דבק טוב, משכיל לדוד ועוד כאן (וראה

ספרי נשא שם). – וראה בארוכה לקו"ש שם ע' 74 ואילך.